

EDYTA CHOMENTOWSKA* – LUBLIN

SCHEMATYZMY KARMELITÓW PROWINCJI GALICYJSKIEJ

DIRECTORIES OF THE CARMELITES OF THE GALICIAN PROVINCE

Abstract

The Carmelites (*Ordo Fratrum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo*) were among the larger orders in the Polish-Lithuanian Commonwealth around 1772: they numbered nearly 1,000 monks living in 59 religious houses. The change in the political situation of the Polish-Lithuanian Commonwealth and the partitions resulted initially in the disintegration of the monastic orders' provincial structures that had existed until 1772. Subsequently, in accordance with the partitioners' policy toward Catholics, the Church saw the suppression of religious orders: a significant number of monasteries were abolished and monks were dispersed. The lands annexed to Austria became the only area where Carmelites managed to survive in the Galician Province until Poland regained independence.

The historical source presented here, namely directory (also known as *elenchus*), was usually issued annually as a list of diocesan and/or religious clergy members. For the Carmelite community belonging to the Galician province, (today know) 23 annals of such sources have been published in more than 50 years. They contained information about each monk: their name, surname, functions, possibly degrees, year of birth and – in the case of fathers – the year of ordination. The last information about a particular person was that provided in the list of the deceased community members.

* Edyta Chomentowska – dr historii, adiunkt, Ośrodek Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: chomentowska@kul.pl
<https://orcid.org/0000-0003-0465-8750>

Although the basic content of the Carmelite directories was not very rich, it does provide a basis for a preliminary determination of community size and basic personal data.

Keywords: directory; male religious orders; Carmelites; Galicia; partitions

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Sporządzona bibliografia schematyzmów zakonów obejmujących roczniki zakonu karmelitów¹ oraz uszczegółowiony katalog druków karmelickich przechowywanych w bibliotekach i archiwach krakowskich² stały się bodźcem do przyjrzenia się i analizy treści tego rodzaju źródła historycznego. Wybór druków karmelickich był nieprzypadkowy. Pomimo dość krótkiego okresu ich wydawania, wyróżniają się one na tle tytułów innych zakonów zaawansowaną formą i jakością wydawniczą. Celem artykułu jest więc prezentacja zagadnień źródłoznawczych dotyczących schematyzmów karmelitów, w tym ich powstania, zasobu, treści merytorycznych oraz wartości źródłoznawczej.

Kształtowanie się struktur administracyjnych prowincji galicyjskich

Około 1772 roku Ordo Fratrum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo (karmelici, często popularnie zwani, dla odróżnienia od karmelitów bosych, karmelitami trzewickowymi) należeli do grupy większych zakonów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów: liczyli niemal 1000 zakonników (dokładnie 967) zamieszkujących 59 domów. Plasowało ich to na szóstym miejscu po jezuitach, bernardynach, dominikanach, reformatach i franciszkanach, zarówno pod względem liczby członków, jak i liczby klasztorów³. Karmelici spośród wszystkich wspólnot posiadali najwięcej, bo aż pięć prowincji: małopolską (przed podziałem małopolsko-litewską), ruską, litewsko-ruską, litewską i wielkopolską (ściślej obserwacji). Zmiana w sytuacji politycznej Rzeczypospolitej i zabory spowodowały, że udziałem zakonów w pierwszej kolejności stało się rozbitcie istniejących do 1772 roku struktur prowincjalnych. Następnie, zgodnie z prowadzoną przez zaborców polityką wobec Kościoła katolickiego, dokonano w różnych okresach i w różnym zakresie kasat znaczącej części klasztorów, za czym szło rozproszenie zakonników lub wymieranie duchowieństwa zakonnego w nielicznych pozostawionych domach zakonnych.

Efektem restrykcji wobec życia wspólnotowego, stosowanych z różnym natężeniem przez ponad 100 lat przez zaborców, przede wszystkim na terenach

¹ E. Chomentowska, *Karmelici*, w: *Bibliografia schematyzmów zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918. Bibliography of schematisms of male religious orders in the former Poland between 1718-1918*, Lublin 2016, s. 299-310.

² Taż, *Schematyzmy karmelitów trzewickowych w zasobach bibliotek krakowskich* (w druku).

³ A. Chruszczewski, *Zakony i prowincje zakonne w 1772 roku*, w: *Zakony męskie w Polsce w 1772 r.*, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972, s. 28-30, 36.

zabranych przez Prusy i Rosję, było niemal całkowite zamarcie życia wspólnego⁴. W ostatecznym rozrachunku najlepszą sytuację bytową miały zakony w zaborze austriackim. Tam najwcześniej, bo na przełomie XVIII i XIX wieku, wprowadzono „reformy” życia religijnego polegające na znoszeniu klasztorów uznanych za nieużyteczne. Jednakże od połowy XIX stulecia, po złagodzeniu austriackiej polityki państwowej wobec Kościoła katolickiego, a od lat 60. XIX wieku wobec Galicji, wspólnoty miały możliwość, jeśli nie intensywnego rozwoju, to chociaż istnienia i powolnego odradzania się⁵.

Ziemie przyłączone do Austrii stały się też jedynym obszarem, gdzie karmelitom udało się przetrwać do odzyskania przez Polskę niepodległości w ramach prowincji galicyjskiej, która to wywodziła się w swej zasadniczej formie z prowincji ruskiej. Prowincja ruska powstała w 1687 roku z podziału prowincji polskiej na prowincję polską (małopolsko-litewską) oraz właśnie ruską⁶. Następny podział administracyjny miał miejsce w 1756 roku, gdy tę ostatnią podzielono na prowincję litewsko-ruską⁷ (zwaną także litewską lub białoruską⁸) pw. św. Jerzego Męczennika oraz ruską (zwaną również polsko-ruską lub wołyńską⁹) pw. św. Józefa Oblubieńca. W skład prowincji pw. św. Józefa Oblubieńca wchodziło pierwotnie 16 klasztorów. Oprócz dwóch konwentów we Lwowie (Nawiedzenia NMP oraz św. Marcina) były to: Annapol (Glinniki), Bołszowce, Dorohostaje, Horodyszcze, Hussaków, Kisielin, Kochawina, Łabuń, Łuck, Olewsk, Rozdół, Sąsiadowice, Trembowla oraz rezy-

⁴ Zob. szerzej P.P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984, passim; tenże, *Struktury i działalność duszpasterska zakonów męskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773-1914*, Lublin 1999, passim; *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, red. M. Derwich, t. 1-4, Wrocław 2014, passim (na szczególną uwagę w kontekście omawianego zagadnienia zasługuje t. I, *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*).

⁵ Zob. szerzej R. Prejs, *Życie zakonne w Galicji w XIX i na początku XX w.*, w: *550 lat obecności oo. Bernardynów w Przeworsku (1465-2015)*, red. M.R. Gęśla, A.K. Sitnik, Kalwaria Zebrzydowska 2015, s. 106-112; M. Miławicki, *Stan i perspektywy badań nad dziejami męskich wspólnot zakonnych*, w: *Galicja 1772-1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaskilniak, t. 2, Rzeszów 2011, s. 152-153. Tam też bogaty wybór literatury dotyczącej józefinizmu, historii poszczególnych zakonów i zgromadzeń męskich oraz żeńskich działających na obszarze zaboru austriackiego.

⁶ X. S. Ch. [ks. S. Chodyński], *Karmelici w Polsce*, w: *Encyklopedia kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wetzer'a i Weltego z licznymi dopełnieniami*, wyd. M. Nowodworski, t. 10, Warszawa 1877, s. 26-27; W. Kolak, *Karmelici. II. Karmelici w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, t. 8, Lublin 2000, kol. 811.

⁷ Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 27-28; I. Chodyncki, *Wiadomość historyczna o fundacyach klasztorów zakonu karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rosyi, i Prus zostających*, Lwów 1846, s. 75; L. Bieńkowski, E. Janicka-Olczakowa, L. Müllerowa, *Tabele źródłowe. Karmelici trzewickowi*, w: *Zakony męskie w Polsce w 1772 r.*, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972, tab. 44, *Prowincja litewsko-ruska św. Jerzego Męcz.*

⁸ Kolak, *Karmelici*, kol. 811.

⁹ Chodyncki, *Wiadomość historyczna o fundacyach*, s. 75-76; Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 27-28.

dencja w Monasterku (Ostrogu)¹⁰. W wyniku kolejnych rozbiorów prowincja ruska uległa rozbiciu. Część jej klasztorów funkcjonowała przez pewien czas na ziemiach Rzeczypospolitej (następnie w zaborze rosyjskim, gdzie jako prowincja wołyńska współistniała z dwiema innymi – białoruską i litewską). Do zaboru austriackiego zaś włączonych zostało osiem domów zakonnych (dwa we Lwowie, po jednym w Bołszowcach, Hussakowie, Kochawinie, Rozdole, Trembowli i Sasiadowicach). Z klasztorów tych utworzono na polecenie rządu austriackiego w 1782 roku prowincję galicyjską pw. św. Józefa Oblubieńca (odrębną od prowincji wołyńskiej pod tym samym wezwaniem na terenie istniejącej jeszcze Rzeczypospolitej) – najpierw pod władzą oddzielnego komisarza, a następnie prowincjała (od 1791 roku)¹¹.

Ostatecznie na obszarze zajętym przez Austrię znalazło się 11 klasztorów karmelickich: jeden żeński oraz 10 męskich należących wcześniej do prowincji ruskiej, małopolskiej i wielkopolskiej. Pod koniec XVIII wieku skasowano łącznie sześć domów zakonnych: we Lwowie klasztor pw. św. Marcina oraz konwent karmelitanek, w Hussakowie, Kochawinie, Drohobyczu (prowincja wielkopolska karmelitów ściślejszej obserwacji) i Jaśle (prowincja małopolska)¹². Przetrwały zaś klasztory: we Lwowie (zakonnicy z konwentu Nawiedzenia NMP zostali przeniesieni po kasacie karmelitów bosych do ich klasztoru pw. św. Michała Archaniola¹³), w Trembowli, Bołszowcach, Rozdole i Sasiadowicach. Pozostawienie i dalsze funkcjonowanie trzech ostatnich placówek możliwe było w znacznej mierze dzięki sprawowanemu przez zakonników tychże klasztorów duszpasterstwu parafialnemu (*cura animarum*)¹⁴.

W 1841 roku do prowincji galicyjskiej włączono klasztor w Pilźnie, należący wcześniej do augustianów (w 1855 roku również rezydencję w Lipinach, wymienianą w schematyzmach razem z klasztorem pilźnieńskim)¹⁵, a w 1852 roku z prowincji małopolskiej włączono do prowincji galicyjskiej klasztor Na Piasku

¹⁰ Wymieniony przez M. Giżyckiego klasztor w Olewsku przed 1763 rokiem został włączony do prowincji litewsko-ruskiej (białoruskiej) św. Jerzego, a do prowincji ruskiej wrócił po 1781 roku. Por. Wołyński [M. Giżycki], *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, cz. 2, Kraków 1918, s. 53; Bieńkowski, Janicka-Olczakowa, Müllerowa, *Tabele źródłowe*, tab. 46. *Prowincja ruska św. Józefa*.

¹¹ Por. Wołyński [Giżycki], *Z przeszłości karmelitów*, s. 59; *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M. D. Cracoviensi anno 1898*, Leopoli 1897, sumptibus FF. Carmelitarum, Impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, 31, [1] ss.

¹² Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacjach*, s. 88-89.

¹³ Zob. szerzej tamże, s. 26-30, 53; Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 38; J. Smet, *The Carmelites. A History of the Brothers of Our Lady of Mount Carmel*, t. 4, *The modern period 1750-1950*, Darien 1985, s. 9.

¹⁴ Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacjach*, s. 72-73, 88-89; Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 29, 39, 41-42; Smet, *The Carmelites*, s. 9.

¹⁵ Przekazanie klasztoru nastąpiło na podstawie reskryptu kancelarii rządu z 29 marca 1840 roku. Przyjęty w literaturze rok 1841 odnosi się zapewne do objęcia urzędu przez pierwszego przeora o. Alfonsa Jakiela w dniu 24 marca 1841 roku i pieczy nad sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia. Por. szerzej M. Krajewski, *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w kościele Ojców karmelitów w Pilźnie*, Pilzno 1995, s. 52-54, 84; Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacjach*, s. 89-90; Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 29; Kolak, *Karmelici*, kol. 812.

w Krakowie (drugi z krakowskich domów – pw. św. Tomasza uległ likwidacji w ostatnim ćwierćwieczu XVIII wieku)¹⁶.

Na podstawie ostatniego znanego schematyzmu z omawianego okresu obrazującego stan personalny na rok 1913 wiadomo, iż w siedmiu konwentach zamieszkiwało łącznie 44 zakonników¹⁷: w Krakowie Na Piasku 11 osób (6 ojców, 4 kleryków-studentów, 4 braci), w Sąsiadowicach 4 osoby (2 ojców, 2 braci), w Trembowli 3 osoby (2 ojców, 1 brat), w Bołszowcach 5 osób (4 ojców, 1 brat), w Rozdole 4 ojców oraz w Pilźnie 3 ojców.

Struktura i zasób informacji w schematyzmach karmelitów prowincji galicyjskiej

Wspomniane źródło historyczne – schematyzm (często nazywany też katalogiem lub elenchusem) to wydawany, zazwyczaj co roku, spis osobowy duchowieństwa diecezjalnego i/lub zakonnego. Dla wspólnoty karmelitów wchodzących w skład prowincji galicyjskiej na przestrzeni ponad 50 lat opublikowano łącznie (znane współcześnie) 23 roczniki (24 druki), o czym będzie mowa poniżej. Biorąc pod uwagę częstotliwość ukazywania się schematyzmów, uznać można, iż była ona na swój sposób regularna. Pierwszy znany katalog wydany został na 1857 rok, a kolejny prawdopodobnie dopiero po ponad 20 latach, na rok 1881. Właśnie od lat 80. XIX wieku datować można, prawie dwudziestoletnie, rokroczne ogłaszanie ich drukiem; mianowicie z lat 1885-1903 znanych jest 19 druków. Krótka przerwa w okresie 1882-1884 nie powinna znacząco zniekształcać obrazu regularnej publikacji tego wydawnictwa przez karmelitów. Po 1903 roku sytuacja drastycznie zmieniła się, gdyż niemal zupełnie zawieszono upowszechnianie schematyzmów. W latach 1904-1913 ukazały się zaledwie dwa katalogi, a powody takiego postępowania na obecnym etapie badań są trudne do ustalenia.

Karmelici należeli do zakonów, które wydawały schematyzmy niemal przez cały okres jako druki samoistne, co w praktyce zakonnej nie było częstym zwyczajem¹⁸. Z podobnym podejściem spotkać można się przede wszystkim w zakonie jezuitów, misjonarzy, bazylianów czy bernardynów w Galicji. Oczywiście, w innych wspólnotach zakonnych wykazy osobowe również pojawiały się niezależnie od rubrycel i to często przez wiele kolejnych lat, jednak rzadko zdarzało się, by praktycznie tylko takie były znane. Zazwyczaj bowiem drukowano katalogi łącznie z kalendarzami liturgicznymi lub też występowały one w dwóch wersjach: drukowano obydwa te tytuły oddzielnie i w zależności od potrzeb łączono je albo rozpowszechniano osobno. W prowincji galicyjskiej karmelitów znanych jest tylko pięć roczników schematyzmów, które ukazały się wraz z rubrycelami (na rok 1857, 1881, 1899, 1910 i 1913).

¹⁶ Smet, *The Carmelites*, s. 54; Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 31.

¹⁷ [Schematyzm], współwyd. z: *Directorium divini officii Ordinis Fratrum B. Mariae Virginis de Monte Carmelo, provinciae S. Joseph in Gallicia [!] nec non Magno Ducatu Cracoviensi pro anno Domini 1913 in conspectu Angelorum Psallam Tibi Deus Meus*, Gestel St Michaëlis [1912], [b.w.], Ex Typographia Dioecesis Buscoducensis in Instituto Surdo-Mutorum, s. 51-53.

¹⁸ Zob. szerzej E. Chomentowska, *Schematyzmy zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej lat 1718-1918. Studium źródłoznawcze*, Lublin 2016, s. 88-90.

Niemal wszystkie druki karmelitów znane są pod pojęciem *schematismus*, raz tylko pojawia się określenie *elenchus*¹⁹, a jeden wykaz zakonników nie ma tytułu²⁰. Tytuł zawierał określenie rodzaju druku, pełną nazwę zakonu, nazwę prowincji i jej patrona oraz nazwę geograficzną lub administracyjną obszaru, który prowincja obejmowała.

Wykazy zakonników dołączane do rubrycel liczyły 3-9 stron, zaś samoistne katalogi wydawane były jako książeczki o liczbie stron 20-39 (najczęściej ok. 30). Wszystkie druki, do których udało się dotrzeć, posiadały miękkie, oryginalne oprawy z tekstem o treści identycznej lub bardzo podobnej do tej ze strony tytułowej. Schematyzmy karmelitańskie drukowane były najczęściej w krakowskiej drukarni „Czasu” Franciszka Kulczyckiego i Spółki, którą w omawianym czasie zarządzał Józef Łakociński, we Lwowie w drukarni „Ludowej”, kierowanej przez Stanisława Bayliego, i Drukarni Katolickiej Józefa Chęcińskiego. Pojedyncze roczniki powstały u Felicjana Bednarskiego, a nawet w drukarni diecezjalnej w Bois le Duc (Hertogenbosch) w diecezji utrechckiej²¹. O ile można zidentyfikować podmiot odpowiedzialny za druk schematyzmów, podobnie jak w przypadku innych zakonów, trudne jest bezpośrednio ustalenie autorów ich treści. Prawdopodobnie byli to sekretarze prowincji, którzy wykonywali polecenie przełożonego jednostki, by upowszechnić informacje o stanie personalnym²².

Cechą wyróżniającą roczniki karmelitów na tle innych zakonów, w tym również tych publikujących w Galicji, była jakość druku katalogów. Papier użyty do ich produkcji był dobrej jakości. Widoczny jest także brak konieczności oszczędzania go. W tego rodzaju wydawnictwach rzadko bowiem zdarzało się, by osobne strony przeznaczano tylko na podanie składu personalnego każdego konwentu (niekiedy zaledwie trzyosobowego), a tym bardziej na wskazanie patrona prowincji, generała czy prowincjała; trafiały się też niezapisane strony²³. Ponadto roczniki karmelickie są szczególnie bogate w ilustracje. Od lat 80. XIX wieku umieszczano w nich bardzo często litografie miejsc związanych z zakonem, np. kościoła karmelitów

¹⁹ *Elenchus fratrum provinciae Nostrae S. Joseph in Galicia et M. Duc. Cracov.*, współwyd. z: *Supplementum directorii officii divini pro anno 1910 ex mandato A.R.P. Martini Maciak V. provincialis Ord. FF. B.V.M. de Monte Carmelo ad directorium Romanum additum per R.P. Valerianum Wierzbicki compositum*, Leopoli 1910, [b.w.], Typis Felicis Bednarski, 19 cm, s. 17-20.

²⁰ [Schematyzm], współwyd. z: *Directorium divini officii (...) pro anno Domini 1913*.

²¹ *Directorium divini officii (...) pro anno Domini 1913*.

²² Zob. szerzej S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, cz. 2, *Rubrycele i schematyzmy zakonne*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 27 (1973) s. 62; Ł. Krucki, *Katalog rubrycel i schematyzmów zakonów oraz zgromadzeń zakonnych przechowywanych w księgozbiorze podręcznym Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1767-2008)*, „Hereditas Monasteriorum”, 6 (2015) s. 351-352; H.E. Wyczawski, *Schematyzm bernardyński z 1753 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 26 (1973) s. 278-279; Chomentowska, *Schematyzmy zakonów męskich*, s. 82-84.

²³ Np. *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1888*, Cracoviae 1888, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Josepho Łakociński, 25, [3] ss.

Na Piasku w Krakowie²⁴ czy w Bołszowcach²⁵ (powtarzane na tylnej okładce rocznika), a także łaskami słynących wizerunków – Matki Bożej z kościoła Na Piasku²⁶, Jezusa Chrystusa ze świątyni we Lwowie²⁷.

Przy omawianiu tego typu druków istotne jest ustalenie rodzaju zamieszczanych w nich informacji, co pozwoli ustalić zakres, w jakim mogą być przydatne współcześnie i wskazać problematykę podejmowanych prac badawczych, w których mogą być wykorzystywane jako materiał źródłowy.

Układ treści katalogów karmelickich był raczej stały, choć zdarzały się pewne zmiany i przesunięcia wiadomości. Te zdają się tu mieć drugorzędne znaczenie, dlatego przedstawiony zostanie w tym miejscu ujednolicony schemat informacji, z którymi można zapoznać się w rocznikach galicyjskich, oczywiście z uwzględnieniem istotnych odstępstw, jeśli takie miały miejsce.

Na początku druku umieszczano omówione już przedstawienia świętego obrazu lub kościoła oraz wskazywano patrona prowincji, którym w przypadku prowincji galicyjskiej był św. Józef. Następnie przedstawiano strukturę organizacyjną władz zakonu i prowincji. Od 1894 roku ujmowano papieża, którego imię niekoniecznie notowane było na początku druku, ale każdorazowo poświęcano jego osobie samodzielną stronę. Podobnie czyniono w stosunku do prokuratora zakonu, protektora zakonu, generała i prowincjała. Od szczebla władz generalnych starano się umieszczać krótkie notki dotyczące osób piastujących wysokie stanowiska. Obejmowały one przede wszystkim wskazanie innych funkcji w zakonie lub w administracji kościelnej czy tytuły naukowe. W stosunku do przełożonego prowincji już od 1885 roku dodawano krótki biogram, zawierający oprócz powyższych treści, informację o jego miejscu rezydowania, miejscu i dacie wyboru na prowincjała, ewentualnie reelekcji oraz kolejno rok urodzenia i przyjęcia święceń kapłańskich.

Zakonnicy sprawujący pozostałe urzędy w zakonie (w zarządzie prowincji) wymieniani byli w różnej kolejności w zależności od konwencji przyjętej w danym roczniku: zaraz po prowincjale podawano skład definitorium, sekretarza, czasami też kustosza prowincji²⁸ lub najpierw notowano nazwisko sekretarza i socjuszy prowincjała, a dopiero później definitorów²⁹. Początkowo obok nazwisk zakonni-

²⁴ *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1885*, Cracoviae 1885, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemerid. „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., provisor Josepho Łakociński, 31, [1] ss.

²⁵ *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1886*, Cracoviae 1886, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Josepho Łakociński, 31, [1] ss.

²⁶ *Schematismus (...) anno 1888*.

²⁷ *Schematismus (...) anno 1898*.

²⁸ Np. *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1895*, Leopoli 1895, sumptibus FF. Carmelitarum, E Typographia Ludowa, provisor Stanisław Bayli, 33, [2] ss.

²⁹ Np. *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1894*, Leopoli 1894, sumptibus FF. Carmelitarum, E Typographia Ludowa, provisor Stanisław Bayli, 34, [2] ss.

ków i pełnionych przez nich funkcji podawano rok urodzenia i przyjęcia święceń kapłańskich, ewentualnie miejsce zamieszkiwania. W latach 90. XIX wieku ograniczono tę część, pozostawiając jedynie określenie funkcji³⁰.

Najważniejszą częścią, dla której praktycznie schematyzm powstawał, była ta dotycząca składu osobowego prowincji w danym roku. W drukach karmelitańskich ujmowano go według poszczególnych klasztorów, jako obsadę personalną placówki zakonnej. Klasztory wymieniane były według przynależności diecezjalnej. Najczęściej najpierw te leżące na obszarze archidiecezji lwowskiej – Lwów, Bołszowce, Rozdół, Trembowla, potem w diecezji przemyskiej – Sasiadowice i tarnowskiej – Pilzno, wreszcie w krakowskiej – Na Piasku w Krakowie. Zakonnicy wymieniani byli kolejno według grup zakonnych: ojcowie, klerycy (klerycy-studenci), nowicjusze do stanu kapłańskiego, konwersi i na samym końcu kandydaci na braci zakonnych. O porządku w grupie decydowała więc, jak w większości druków innych zakonów, hierarchia wewnętrzna we wspólnotie zakonnej, choć nie we wszystkich rocznikach była wyodrębniona poprzez odpowiedni nagłówek.

Na początku tradycyjnie podawano nazwisko przełożonego klasztoru, chyba że mieszkał w nim prowincjał – wówczas to on był wymieniany jako pierwszy. O dalszej kolejności generalnie decydowały zajmowane urzędy lub pełnione funkcje, w przypadku takich samych lub podobnych następnym wyznacznikiem stawał się rok święceń zakonnika lub rok urodzenia w przypadku braci. Informacje o każdym ze współbraci obejmowały tytułaturę dotyczącą zakonnika, imię, nazwisko i funkcje, ewentualnie stopnie naukowe, a następnie w tabeli umieszczano rok urodzenia oraz dla ojców rok przyjęcia święceń kapłańskich. Praktycznie były to wszystkie informacje o poszczególnych osobach wchodzących w skład wspólnoty prowincjalnej, pozwalające na identyfikację zakonników. Ostatnią wiadomością dotyczącą określonej osoby umieszczaną w schematyzmie była adnotacja w wykazie zmarłych. Odnośnie tych, którzy odeszli do wieczności w czasie od sporządzenia ostatniego zestawienia personalnego, podawano imię, nazwisko, datę zgonu i jego miejsce, grupę zakonną oraz lata życia.

Do dodatkowych wiadomości w schematyzmach tegoż zakonu należy poczet przełożonych kolejnych prowincji: polskiej, ruskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego, a następnie ruskiej. Oznacza to, iż notowano prowincjalstwo własnej prowincji i jej poprzedniczek w rozwoju historycznym. Początkową datą nie jest jednak utworzenie prowincji polskiej, ale rok fundacji konwentu lwowskiego na początku XVII wieku³¹. Niemal od pierwszych schematyzmów przy poszczególnych klasztorach ujmowano ich historię i czyniono to w większości druków. Była ona rozbudowana i dość szczegółowa w fakty, jednak przekopiowywana bez większych zmian przez cały okres wydawania katalogów, dlatego też jeśli pojawiały się błędy, to z dużym prawdopodobieństwem były powielane. Trudno określić bezpośrednie źródła podawania danych historycznych, gdyż nie ma w tekście żadnych odwołań

³⁰ Np. *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Iosephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1891*, Cracoviae 1891, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Iosepho Łakociński, 35, [4] ss.

³¹ Ch. [Chodyński], *Karmelici w Polsce*, s. 38.

do nich. Na podstawie porównania informacji ze schematyzmów z XIX-wieczną literaturą na temat zakonu należy uznać, że ich podstawą były dokumenty w przeważającej mierze o proveniencji zakonnej: kroniki, akta kapituł itp.

Odnosnie do liczby roczników należy wspomnieć, iż na rok 1899 zachowały się dwie różne formy prezentacji. Pierwsza ma postać znanego z innych lat, klasycznego karmelickiego schematyzmu. Druga wersja znana jest z egzemplarza przechowywanego w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL³². Jest to wykaz zakonników prowincji galicyjskiej dołączony do rubryceli tej prowincji. Ze względu na różną formę treści obu druków uznać należy, iż wersja z lubelskiej biblioteki jest efektem świadomego dostosowania wykazu zakonników jako dodatku do kalendarza liturgicznego. Wskazuje na to przede wszystkim ograniczenie się do podania podstawowych informacji takich, jak: patron prowincji, władze zakonu i prowincji, skład osobowy poszczególnych klasztorów (wraz z nazwiskiem zmarłego zakonnika), podczas gdy samodzielna wersja obejmuje dodatkowe informacje, w tym rys historyczny klasztorów³³. Poza tym porównanie obu druków wskazuje na różną pisownię tych samych nazwisk³⁴ oraz nieco różniący się układ treści³⁵. Brak większej liczby karmelickich kalendarzy liturgicznych współwydawanych z katalogami ze wskazanego okresu utrudnia ustalenie, czy taka dwoistość była jednorazową praktyką czy też powtarzała się, gdyż pojedyncze roczniki uniemożliwiają ustalenie tej kwestii.

Schematyzmy karmelitów prowincji galicyjskiej jako źródło historyczne

Reasumując, podstawowa treść katalogów karmelitańskich nie była zbyt bogata. Daje ona jednak podstawę do chociażby wstępnego ustalenia liczebności wspólnoty, danych personalnych duchownych i ewentualnej rotacji zakonników w poszczególnych klasztorach.

Coroczne (choć tylko przez dwie dekady) wydawanie schematyzmów wskazuje, iż mogły one odgrywać pewną rolę w kształtowaniu samoświadomości zakonników, skoro decydowano się publikować je nawet dla niewielkiej prowincji, jaką tworzyli karmelici na przełomie XIX i XX wieku. Druk katalogów mógł mieć

³² BU KUL, sygn. V-7992/1899: *Schematismus religiosorum Ordinis Carmelitarum Ant. Reg. Observ. in Galicia Austriaca et Magno Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1899*, współwyd. z: *Ordo divini officii recitandi missaeque celebrandae iuxta ritum et ant. consuetudinem Hierosolymitanae Ecclesiae Fratrum B. et Gl. Mariae de Monte Carmelo ex mandato A.R.P.M. Mariani Spolski provincialis provinciae S. Joseph in Galicia nec non Magno Ducatu Cracoviensi per R.P. Valer. Wierzbicki dispositus pro anno Domini MDCCCXCIX* [1899], Leopoli 1898, [b.w.], Impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, s. 86-94, [1].

³³ Por. tamże; *Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1899*, Leopoli 1898, sumptibus Fr. Carmelitarum, impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, 31, [1] ss.

³⁴ Np. brat Adam Wojtanowski, *Schematismus (...) anno 1899*, s. 16, oraz brat Adam Woytanowski, *Schematismus (...) pro Anno Domini 1899*, współwyd. z: *Ordo divini officii (...) pro anno Domini MDCCCXCIX* (1899), s. 91.

³⁵ Np. brat Tadeusz Szostak wyodrębniony jako brat laik, *Schematismus (...) anno 1899*, s. 27, oraz wpisany razem z pozostałymi zakonnikami, *Schematismus (...) pro Anno Domini 1899*, współwyd. z: *Ordo divini officii (...) pro anno Domini MDCCCXCIX* (1899), s. 93.

na celu również rozpowszechnianie poza murami klasztornymi wiedzy o stanie liczbowym i zakresie działalności wspólnoty. Co prawda grono odbiorców było zapewne ograniczone do duchowieństwa, dobrodziejów zakonu czy najwyższych władz kościelnych, ale już sama publikacja tego rodzaju roczników wskazuje na udział w ogólnozakonnej praktyce.

Pomijając w tym miejscu rzetelność przytaczanej treści historycznej, nie należy jej dewaluować, pomimo skromnego zakresu danych dotyczących zakonników³⁶. Mogą one być przydatne jako pierwszy etap zbierania informacji zarówno o konkretnych osobach, jak i o całej wspólnocie czy to klasztorów, czy też zakonu, w tym ustalenia składu personalnego prowincji galicyjskiej i ułatwiają usystematyzowanie danych przed dalszymi poszukiwaniami już w poszerzonej bazie źródłowej. Oczywiście nie zawierają one pełnych informacji o członkach wspólnoty, zwłaszcza odnoszących się do sfery duchowej, psychologicznej czy nawet stosunku do pełnionych obowiązków. Niemniej pozwalają stworzyć kalendarium życia zakonnego. Na ich podstawie możliwe jest ustalenie momentu wstąpienia do zakonu, złożenia ślubów czy przyjęcia święceń kapłańskich. Mogą być wykorzystane do ustalenia miejsca przebywania duchownego na przestrzeni lat (a w przypadku dostępu do większej liczby roczników – w odniesieniu do całego życia).

Przede wszystkim w tym zakresie schematyzmy stanowią często źródło wykorzystywane, zwłaszcza w ostatnich latach, przez badaczy zajmujących się problematyką zakonną³⁷. Oprócz zagadnień statystycznych czy prozopograficznych, dla których często są już niemal gotowymi zestawieniami czy to nazwisk, czy liczebności wspólnot, mogą być także przydatne do ustalenia kwestii biograficznych, nawet jeżeli dostępne są inne źródła dotyczące losów zakonników³⁸.

³⁶ O różnicach w faktografii np. schematyzmu z 1892 roku w porównaniu z innymi źródłami historycznymi dotyczącymi historii karmelitów zob. Wołyniak [Giżycki], *Z przeszłości karmelitów*, s. 38-39, 54-55 i in.

³⁷ Np. R. Prejs, *Kapucyni Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r. Losy – postawy*, „Studia Franciszkańskie”, 8 (1997) s. 238-345; tenże, *Zakonnicy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r. Zagadnienia wybrane*, „Nasza Przeszłość”, 88 (1997) s. 311-327; tenże, *Pułapki historiografii: z dziejów franciszkanów w Królestwie Polskim po kasacie w 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 7 (1998) s. 291-296; tenże, *Rektorzy kościołów po franciszkańskich. Z dziejów zakonników Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r.*, „Studia Franciszkańskie”, 9 (1998) s. 125-154; tenże, *Bernardyni Prowincji Małopolskiej po kasacie 1864 r.*, „Studia Franciszkańskie”, 10 (1999) s. 327-371; tenże, *Franciszkanie Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 9 (2000) s. 187-226; tenże, *Klasztor bernardynów w Paradyżu (Wielkiej Woli) w latach 1863-1893. Przykład funkcjonowania klasztoru etatowego w Królestwie Polskim w warunkach pokasacyjnych*, „Studia Franciszkańskie”, 11 (2001) s. 275-305; M. Miławicki, *Powołania dominikańskie z diecezji tarnowskiej w latach 1886-1918 w świetle katalogów Prowincji Galicji i Lodomerii św. Jacka*, w: *Dzieje diecezji tarnowskiej*, t. 4, *Ludzie Kościoła*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2013, s. 115-152.

³⁸ Szerzej Chomentowska, *Schematyzmy zakonów męskich*, s. 297-316.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane

- Elenchus fratrum provinciae Nostrae S. Joseph in Galicia et M. Duc. Cracov.*, współwyd. z: *Supplementum directorii officii divini pro anno 1910 ex mandato A.R.P. Martini Maciak V. provincialis Ord. FF. B.V.M. de Monte Carmelo ad directorium Romanum additum per R.P. Valerianum Wierzbicki compositum*, Leopoli 1910, [b.w.], Typis Felicis Bednarski, 19 cm, s. 17-20.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1885*, Cracoviae 1885, Sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemerid. „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., provisoro Josepho Łakociński, 31, [1] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1886*, Cracoviae 1886, Sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Josepho Łakociński, 31, [1] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1888*, Cracoviae 1888, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Josepho Łakociński, 25, [3] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia Scti Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1891*, Cracoviae 1891, sumptibus PP. Carmelitarum, E Typographia Ephemeridum „Czas” Fr. Kluczycki & Soc., Provisore Josepho Łakociński, 35, [4] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1894*, Leopoli 1894, sumptibus FF. Carmelitarum, E Typographia Ludowa, provisoro Stanislao Bayli, 34, [2] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1895*, Leopoli 1895, sumptibus FF. Carmelitarum, E Typographia Ludowa, provisoro Stanislao Bayli, 33, [2] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M. D. Cracoviensi anno 1898*, Leopoli 1897, sumptibus FF. Carmelitarum, Impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, 31, [1] ss.
- Schematismus Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo A.R.O. in Provincia S. Josephi Sponsi B.V.M. Regni Galiciae cum M.D. Cracoviensi anno 1899*, Leopoli 1898, sumptibus Fr. Carmelitarum, impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, 18 cm, 31, [1] ss.
- Schematismus religiosorum Ordinis Carmelitarum Ant. Reg. Observ. in Galicia Austriaca et Magno Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1899*, współwyd. z: *Ordo divini officii recitandi missaeque celebrandae iuxta ritum et ant. consuetudinem Hierosolymitanae Ecclesiae Fratrum B. et Gl. Mariae de Monte Carmelo ex mandato A.R.P.M. Mariani Spolski provincialis provinciae S. Joseph in Galicia nec non Magno Ducatu Cracoviensi per R.P. Valer. Wierzbicki dispositus pro anno Domini MDCCCXCIX [1899]*, Leopoli 1898, [b.w.], Impressum in Typographia Catholica Josephi Chęciński, 18 cm, s. 86-94, [1].

[*Schematyzm*], współwyd. z: *Directorium divini officii Ordinis Fratrum B. Mariae Virginis de Monte Carmelo, provinciae S. Joseph in Gallicia [!] nec non Magno Ducatu Cracoviensi pro anno Domini 1913 in conspectu Angelorum Psallam Tibi Deus Meus*, Gestel St Michaëlis [1912], [b.w.], Ex Typographia Dioecesis Buscoducensis in Instituto Surdo-Mutorum, s. 51-53.

Opracowania

- Bieńkowski Ludomir, Janicka-Olczakowa Elżbieta, Müllerowa Lidia, *Tabele źródłowe. Karmelici trzewickowi*, w: *Zakony męskie w Polsce w 1772 r.*, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972, tab. 43-48.
- Chodyński Ignacy, *Wiadomość historyczna o fundacyach klasztorów zakonu karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rosyi, i Prus zostających*, Lwów 1846.
- [Chodyński Stanisław, ks.] X. S. Ch., *Karmelici w Polsce*, w: *Encyklopedia kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wetzera i Weltego z licznymi dopełnieniami*, wyd. M. Nowodworski, t. 10, Warszawa 1877, s. 26-44.
- Chomentowska Edyta, *Bibliografia schematyzmów zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918. Bibliography of schematisms of male religious orders in the former Poland between 1718-1918*, Lublin 2016.
- Chomentowska Edyta, *Schematyzmy zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej lat 1718-1918. Studium źródłoznawcze*, Lublin 2016.
- Chruszczewski Adam, *Zakony i prowincje zakonne w 1772 roku*, w: *Zakony męskie w Polsce w 1772 r.*, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972, s. 27-90.
- Gach Piotr Paweł, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984.
- Gach Piotr Paweł, *Struktury i działalność duszpasterska zakonów męskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773-1914*, Lublin 1999.
- Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, red. M. Derwich, t. 1-4, Wrocław 2014.
- Kolak Waław, *Karmelici. II. Karmelici w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, t. 8, Lublin 2000, kol. 808-813.
- Krajewski Mirosław, *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w kościele Ojców karmelitów w Pilźnie*, Pilzno 1995.
- Krucki Łukasz, *Katalog rubrycel i schematyzmów zakonów oraz zgromadzeń zakonnych przechowywanych w księgozbiorze podręcznym Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1767-2008)*, „Hereditas Monasteriorum”, 6 (2015) s. 343-396.
- Librowski Stanisław, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, cz. 2: *Rubrycele i schematyzmy zakonne*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 27 (1973) s. 57-130.
- Miławicki Marek, *Powołania dominikańskie z diecezji tarnowskiej w latach 1886-1918 w świetle katalogów Prowincji Galicji i Lodomerii św. Jacka*, w: *Dzieje diecezji tarnowskiej*, t. 4, *Ludzie Kościoła*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2013, s. 115-152.
- Miławicki Marek, *Stan i perspektywy badań nad dziejami męskich wspólnot zakonnych*, w: *Galicja 1772-1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaskilniak, t. 2, Rzeszów 2011, s. 147-194.
- Prejs Roland, *Bernardyni Prowincji Małopolskiej po kasacie 1864 r.*, „Studia Franciszkańskie”, 10 (1999) s. 327-371.

- Prejs Roland, *Franciszkanie Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 9 (2000) s. 187-226.
- Prejs Roland, *Kapucyni Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r. Losy – postawy*, „Studia Franciszkańskie”, 8 (1997) s. 238-345.
- Prejs Roland, *Klasztor bernardynów w Paradyżu (Wielkiej Woli) w latach 1863-1893. Przykład funkcjonowania klasztoru etatowego w Królestwie Polskim w warunkach pokasacyjnych*, „Studia Franciszkańskie”, 11 (2001) s. 275-305.
- Prejs Roland, *Pułapki historiografii: z dziejów franciszkanów w Królestwie Polskim po kasacie w 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, 7 (1998) s. 291-296.
- Prejs Roland, *Rektorzy kościołów pofranciszkańskich. Z dziejów zakonników Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r.*, „Studia Franciszkańskie”, 9 (1998) s. 125-154.
- Prejs Roland, *Zakonnicy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r. Zagadnienia wybrane*, „Nasza Przeszłość”, 88 (1997) s. 311-327.
- Prejs Roland, *Życie zakonne w Galicji w XIX i na początku XX w.*, w: *550 lat obecności oo. Bernardynów w Przeworsku (1465-2015)*, red. M.R. Gęśła, A.K. Sitnik, Kalwaria Zebrzydowska 2015, s. 106-112.
- Smet John, *The Carmelites. A History of the Brothers of Our Lady of Mount Carmel*, t. 4, *The modern period 1750-1950*, Darien 1985.
- Wołyniak [Marek Giżycki], *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, cz. 2, Kraków 1918.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz, *Schematyzm bernardyński z 1753 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 26 (1973) s. 278-283.

SCHEMATYZMY KARMELITÓW PROWINCJI GALICYJSKIEJ

Streszczenie

Okolo 1772 roku karmelici (Ordo Fratrum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo) należeli do grupy większych wspólnot zakonnych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów: liczyli prawie 1000 zakonników mieszkających w 59 domach. Zmiana sytuacji politycznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i rozbiory spowodowały, że udziałem zakonów w pierwszej kolejności stał się rozpad struktur prowincjonalnych istniejących do 1772 roku. Następnie, zgodnie z polityką zaborców wobec katolików, w Kościele dokonano kasaty zakonów: zlikwidowano znaczną część klasztorów i rozproszono zakonników. Ziemie przyłączone do Austrii stały się jedynym obszarem, na którym karmelitom udało się przetrwać w prowincji galicyjskiej do odzyskania przez Polskę niepodległości.

Prezentowane źródło historyczne, jakim jest schematyzm (zwany też katalogiem lub elenchusem), wydawane było zwykle corocznie jako lista duchowieństwa diecezjalnego i/lub zakonnego. Dla wspólnoty karmelitów należącej do prowincji galicyjskiej w ciągu ponad 50 lat ukazały się (współcześnie znane) 23 roczniki tego rodzaju źródeł. Zawierały informacje o każdym z zakonników: imię, nazwisko, funkcje, ewentualnie stopnie naukowe, rok urodzenia, a w przypadku ojców – rok święceń kapłańskich. Ostatnią wiadomością o konkretnej osobie była ta podawana w wykazie zmarłych członków wspólnoty. Mimo że podstawowa zawartość katalogów karmelitańskich nie była zbyt bogata, to jednak daje ona podstawę do wstępnego określenia liczebności społeczności i poznania podstawowych danych osobowych.

Słowa kluczowe: schematyzm; zakony męskie; karmelici; Galicja; rozbiory